

նոնցմէ անձրեւ կիջեցընեն. օրինակի համար եզիպտոսիք անձրեւ կուգար. բայցքանի որ Մենեմմա Այիին խնամօրը ծառերը բազմացան, երկիրն ալ անելի ստեպ սկսաւ անձրեւել : Ծառոց տերեւներուն վրայ արեւուն ճառագայրները գարնէյով՝ մրնոյրտին մէջ ջրային գոյրչի կարծակէն, որ զիշերը առատ ցոյ կղառնան : Ծառերն ոչ ինչ ընդհատ օգնական են նաեւ լեռներու գագարն ու դարեւանը հեղեղային յորդանոս ջրերուն սաստկութիւնը կտրելու համար, որ ուղիսօրէն դէպի ձորերը կիջնան հետերնին քաշելով բերելով ինչ որ ձամբան գտնեն. եւ քե որ այն ծառերը անոնց բալը զկտրեին, ողորմունքները շատ յաճախ կ'պատահէին : Ծառերը շատ օգտակար են նաեւ մարդկանց ու անասնոց առողջութեանը՝ մրնոյրտին օղը մաքրելով ու շնչառութեան առելի յարմար ընելով գայն . վասն զի ծառոց տերեւները այս գարմանալի յատկութիւնն ունին որ մրնոյրտին մէջի քրոս ըսուած կազին շատութիւնը կծծեն կառնուն, որ բազմաթիւ բնակիչ եղած տեղուանք արտաշնչութեամբ եւ ուրիշ պատճառներով կգոյնան. ուստի եւ ամենահարկաւոր է մեծամեծ քաղաքաց ու բազմամարդ բնակութեանց մէջ ծառերը շատցընել : Ապա ուրեմն ծառերն ալ բոնոց պէս ամենօգտակար են, եւ անոնց անելուն ու բազմանալուն փոյր տանելու է :

Ծառերուն մշակութեանը վրայ խօսելէն յառաջ ամենահարկաւոր է անոնց գլխաւոր գործարանացը վրայ համառօտ տեղեկութիւն մը տալ. ապա քե ոչ անկարելի է ծառադարմանութեան գործողութիւններն հասկընալ առանց նախնական գիտութեան որ *Բուսական անդամագնութիւն* կըսուի :

Ամենահարկաւոր է նաեւ այն գործարանաց ըրած գործողութիւնները գիտնալ, որոց վրայ հիմնուած է մշակութիւնը. եւ բոնաբանութեան այս մասը, որ *Բուսական բնախօսութիւն* կ'ըսուի, պէտք է որ միշտ երկրագործին աչքին առջեւն ըլլայ : Եւ յիշաւի, քե որ մեկը քաջ տեղեակ չըլլայ արմատոց գործողութեանցը, չնչպէս կրնայ գիտնալ քե ինչ գգուչութիւններ պէտք ընել արմատոց՝ ծառոց տեղափոխութեան ժամանակ . եւ անա առանց այս գգուչութիւններն ընելու տնկելուն համար է որ շատ անգամ ծառերը ջնն բռններ կ'չորնան : Տնկոց սննդեանը տերեւոց որջափ հարկաւոր ըլլալը զգիտնալէն է նաեւ որ երբեմն ժամանակէ յառաջ այս գործարաններէն շատերը կ'փրցունեն ոմանք որմայեց ծառերէն՝ յատուց գեղեցիկ գոյն մը տալու համար, եւ անոնց ձուգած մնալուն պատճառ կըլլան :

Ծառոց մշակութեան յաջողութեանը համար հարկաւոր է նաեւ գիտնալ քե *հողը, ջերմութիւնը, յոյսն ու*

դիրքը ինչ ազդեցութիւն ունին տնկոց վրայ : Այս գիտութիւնը ունեցողը միայն կրնայ այս կամ այն ծառը իրեն յարմար հողին մէջ տնկել, եւ պատշաճ շերտութիւնն ու դիրքը տալ : Տեսներն ուրեմն քե ինչ է *Բուսական անդամագնութիւնը* : Ծառոց կազմութեանը զննելով բազմաթիւ մասունք կ'գտնենք, գորս կարող ենք այլ եւ այլ խումբ բաժնել, ու ըստ այսմ զանազանել զանոնք *պսակականիչ գործարանի, արտադրիչ գործարանի եւ Տարրական գործարանի* :

ՀԱՏ ԶԳԻՐԵԱԼՈՒ ՀԵԱՐԲ. — Ոմանց մարմնոյն ներքին կազմութեանը գիրութեան շատ յարմարութիւն ունենալով՝ քե որ առիթներէ չզգուշանան, կարգէ դուրս կերպով կ'գիրնան ու իրենք իրենց անտանելի բեռ կ'ղառնան : Այսպիսեաց փոքր ծառայութիւն մը ընելու մտօք Մուր անուն անգղիացի բժշկին շատ չգիրնալու եւ գիրութիւնը նիհարցընելու գտած պարզ հնարքն իրենց իմացընենք, որ է հացէ զգուշանալ եւ խմորեալ ըմպելիք չխմել : Ասոր փորձն իր վրայ ալ ըրերէ Մուր ու երեք ամսուան մէջ 90 քաշէն 70 քաշ իջեր է ծանրութիւնը : Առաւօտները կ'նախաճաշէ եղեր 50 տրամ պաքցամատ, հաւկիթ մը, երկու գաւար չայ կամ սուրճ . երիկունը կ'եսօրուրնէ հինգ ժամ ետքը կճաշէ եղեր չափաւոր միս՝ առանց հացի. վերջ նալ դարձեալ րէյ (չայ) կ'խմէ եղեր, առանց մէջը հաց րաքխելու :

Այսպիսի չափազանց գիրութեանց ենթակայ են աւելի մեր Արեւելցի կանայք, մանաւանդ հարուստները, եւ ասոր միմիայն պատճառն է անցուցած նստողական անշարժ կեանքերնին. երէ զիտնային այսպիսիք քե ճրջափ լաւ բան է չափաւոր գիրութիւնը, եւ ճրջափ անտանելի չափազանցը, եւ քանի քանի հիւանդութեանց ու գերութեանց աղբիւր, տարւելոյս չկայ որ կ'ջանային այնպիսի նեղացուցիչ եւ վնասաբեր գիրութեան առջեւն առնուլ :

Արդ Մուրին պատուիրածին վրայ մեք ալ այս յաւելցընենք որ ջանան այսպիսիք որջափ որ կրնան ոտքով շատ քալել ու շարժմունք ընել :

ՀԱՆԵԼՈՒԿ.

Քե եւ չընծան
Անուս զորեւ են .
Մընած չընծան
Անուս կ'ըրիտեն :